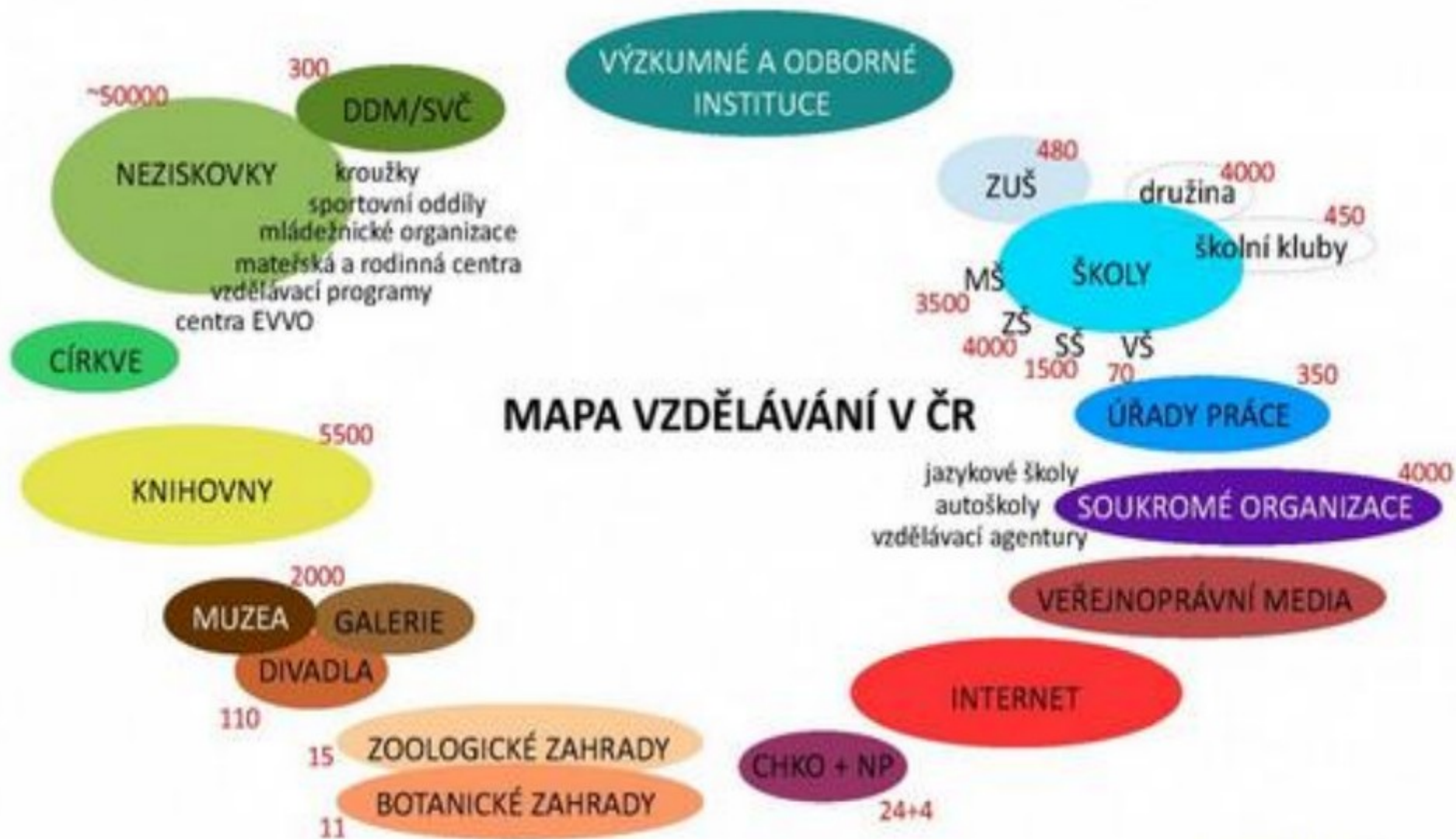

Pojmy, definice, perspektivy informačního vzdělávání

ISKB14
Jaro 2024

Základní terminologie

Informační vzdělávání

- **Proces vzdělávání k informační gramotnosti jedince i skupin** (cílový stav informačního vzdělávání)
- Vzdělávání k informační gramotnosti není jednorázovou záležitostí, není omezeno na určitou fázi vývoje osobnosti ani na určitý stupeň vzdělávání
- Je **celoživotní proces učení**
- Jedna ze stěžejních činností ve znalostní / informační společnosti
- Zásadní v rozvoji klíčových kompetencí pro kvalitní osobní i profesní život

Edukační obsah informačního vzdělávání = komplexní práce s informacemi

Gramotnost

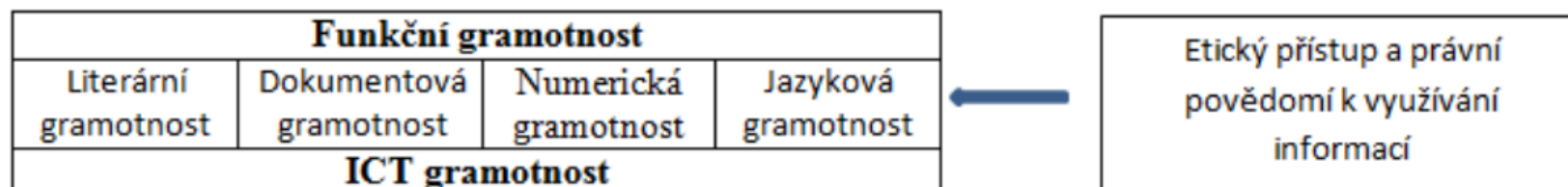
- schopnost identifikovat, chápat, vyjadřovat, vytvářet a vykládat pojmy, pocity, fakta a názory v ústní i písemné podobě, pomocí vizuálních, zvukových a digitálních materiálů napříč obory a kontexty
- zahrnuje schopnost vhodným a tvůrčím způsobem efektivně komunikovat a udržovat kontakty s ostatními

Funkční gramotnost (vztažená ke kulturnímu kontextu) - schopnost takové znalosti či dovednosti použít, schopnost aktivně participovat na světě informací

- zájem o ni od 50. let 20. století

Přístup k informační gramotnosti dle IVIG

Informační gramotnost

Informační gramotnost / information literacy / IG

- Obecně:

- informační gramotnost je znalost a uvědomění si, kdy a proč potřebujeme informace (definování informační potřeby), kde můžeme informace najít a jak je máme vyhodnotit, použít a etickým způsobem sdělovat a sdílet

Informační gramotnost - konkrétněji

Paul Zurkowski – poprvé použil pojem IG (1974)

- Informačně gramotný je jedinec *připravený používat informační zdroje při práci, který se při řešení problémů naučil využívat širokou škálu technik a informačních nástrojů stejně jako primární zdroje*

Odborná komise IVIG (Informační výchova a informační gramotnost) při AKVŠ (Asociaci knihoven vysokých škol) – po r. 2000

- Informační gramotnost chápána jako *funkční gramotnost v informační společnosti, společnosti založené na rozvoji technologií. K funkční gramotnosti proto přidáváme ICT gramotnost jako schopnost uživatelské práce s počítačem (a dalšími nástroji) a sítěmi (zejména internetem), zdůrazňujeme však, že práce s ICT je vždy práce s nástroji a podporuje ostatní složky informační gramotnosti.*

Nejčastěji používaná definice IG z r. 1989

„K dosažení informační gramotnosti musí být jedinec schopen rozeznat, kdy potřebuje informace, a dále je vyhledat, vyhodnotit, efektivně využít. Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti uspořádány, jak je možné informace vyhledávat a využít je tak, aby se z nich další mohli učit. Jsou to lidé připraveni pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace, potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu.“

- Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí **IFLA**
 - v **Alexandrijské proklamací o informační gramotnosti** zdůrazňuje interpretační kompetence, kompetence kritického myšlení a socio-kulturní kontext konceptu (IFLA 2008)
 - „informační gramotnost umožňuje každému jedinci ve všech oblastech života hledat, hodnotit, využívat a vytvářet informace s cílem efektivně dosahovat osobních, sociálních, profesních a vzdělávacích cílů“ ...
 - podporuje **sociální inkluzi všech národů** (Alexandria 2006)

Informační gramotnost - konkrétněji

Nověji:

- Levine-Clark a Carter 2013
 - **individuální úroveň informační gramotnosti** (information literacy) je stěžejním determinantem postavení, fungování a participace jedince v informačním prostředí
 - informační gramotnost = způsobilost „**přiměřené interakce s informací se záměrem rozpoznat informační potřebu a žádoucí informaci vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít**“ (Levine-Clark a Carter 2013, s. 135)
- Bill Johnston a Sheila Webber:
 - informační gramotnost představuje „adaptaci vhodného informačního chování za účelem naplnění informační potřeby prostřednictvím jakéhokoli kanálu či média, vedoucí k **moudrému a etickému** využití informací ve společnosti“ (Johnston a Webber 2005, s. 113).

Kompetence informačně gramotného člověka

v Koncepti podpory mládeže 2014-2020

- identifikuje informační potřeby,
- volí nejvhodnější strategii pro získání informací ,
- využívá odpovídající zdroje a informační systémy,
- v informačních zdrojích vyhledá požadované informace,
- získané informace kriticky hodnotí,
- informace vhodně zpracuje a využije,
- informace zprostředkuje jiným lidem v různých podobách a prostřednictvím různých technologií,
- posuzuje morální a právní aspekty využívání informací

Doporučení Rady Evropské unie (z 22. 5. 2018)

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))

- **8 klíčových kompetencí pro celoživotní vzdělávání** v referenčním rámci:
 - kompetence v oblasti gramotnosti
 - kompetence v oblasti mnohojazyčnosti
 - matematická kompetence a kompetence v oblasti přírodních věd, technologií a inženýrství
 - **digitální kompetence**
 - Zahrnuje **informační a datovou gramotnost**, komunikaci a spolupráci, **mediální gramotnost**, tvorbu digitálního obsahu (včetně programování), **bezpečnost** (včetně schopnosti snadno se pohybovat v digitálním prostředí a kompetencí souvisejících s kybernetickou bezpečností), otázky související s **duševním vlastnictvím**, řešení problémů a **kritické myšlení**
 - personální a sociální kompetence a kompetence k učení
 - občanská kompetence
 - podnikatelská kompetence
 - kompetence v oblasti kulturního povědomí a vyjadřování

Informační vzdělávání – kde se děje

Formální oblast vzdělávání:

- MŠ (preprimární stupeň), ZŠ (primární stupeň), SŠ (sekundární stupeň), VOŠ + VŠ (terciární stupeň)

Neformální oblast vzdělávání:

- knihovny, volnočasová centra, muzea, galerie, neziskové organizace, spolky apod.
- specifikum informačního vzdělávání: **různé cílové skupiny mají rozdílné potřeby v tématech informačního vzdělávání a v míře osvojení kompetencí informačně gramotného jedince**

Informální učení – individuální, každodenní, sebeurčující a sebeřízené učení

Informační gramotnost v prostředí vysoké školy

Jedna z nejvýznamnějších oblastí obecné akademické edukace

- **Cíle:**

- 1) **vybavit absolventa** vědomostmi a dovednostmi tak, aby měl lepší uplatnění na trhu práce,
- 2) aspekt **směřování dovnitř univerzity**, růst kvality a excelence VŠ (studenti budou schopni lépe dohledávat zdroje, samostatně se rozvíjet nebo psát lepší kvalifikační práce a grantové žádosti)
- 3) rozvoj **informační společnosti** směrem k aktivnímu občanství, kritickému myšlení či umění

- [Standard informačně gramotného studenta VŠ – dle IVIG AKVŠ](#)

KLÍČOVÉ KOMPETENCE (dovednosti)

- integrované schopnosti a dovednosti uplatňované v profesním i osobním životě
- **nejsou striktně vázány na jednotlivý obsah učiva v** kurikulárních dokumentech (tedy dokumentech vytvářejících vzdělávací obsah / osnovy v primárním, sekundárním i terciárním školství), jsou **součástí obecného základu vzdělání jedince v informační společnosti:**
 - komunikativní dovednosti, včetně znalosti cizích jazyků; personální a interpersonální dovednosti;
 - schopnost řešit problémy a problémové situace;
 - schopnost využívat při řešení problémů matematických postupů;
 - **schopnost využívat informační technologie, pracovat s informacemi!**

Klíčové kompetence rozvíjené v NEFORMÁLNÍM vzdělávání		Měkké kompetence v NEFORMÁLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ	
1.	komunikace v mateřském jazyce	1.	kompetence k efektivní komunikaci
2.	komunikace v cizích jazycích	2.	kompetence ke kooperaci (spolupráci)
3.	matematická schopnost a základní schopnosti v oblasti vědy a technologií	3.	kompetence k ovlivňování ostatních
4.	schopnost práce s digitálními technologiemi	4.	kompetence k uspokojování klientských potřeb
5.	schopnost učit se	5.	kompetence k celoživotnímu učení
6.	sociální a občanské schopnosti	6.	kompetence k aktivnímu přístupu
7.	smysl pro iniciativu a podnikavost	7.	kompetence ke zvládnutí zátěže
8.	kulturní povědomí a vyjádření	8.	kompetence k podnikavosti
		9.	kompetence k flexibilitě
		10.	kompetence k samostatnosti
		11.	kompetence k výkonnosti
		12.	kompetence k řešení problémů
		13.	kompetence k plánování a organizování práce
		14.	kompetence k objevování a orientaci v informacích
		15.	kompetence k vedení lidí (leadership)

Kompetence informačně gramotného člověka

- **identifikuje** informační **potřeby**,
- volí nejvhodnější **strategii pro získání** informací ,
- využívá odpovídající **zdroje** a informační systémy,
- v informačních zdrojích **vyhledá** požadované **informace**,
- získané informace **kriticky hodnotí**,
- informace vhodně **zpracuje a využije**,
- informace **zprostředkuje** jiným lidem v různých podobách a prostřednictvím různých technologií,
- **posuzuje morální a právní aspekty** využívání informací

Formální školství a informační vzdělávání v celoživotním učení

- Počáteční vzdělávání musí tvořit základy k dalšímu vzdělávání, tzn. žáky vybaví **funkční gramotností a klíčovými kompetencemi** (komunikace, týmová práce, schopnost učit se, schopnost řešit problémy, ICT, informační gramotnost apod.) – nástrojem je výzkum OECD **PISA**
- **Klíčové kompetence** se dosud **nestaly integrální součástí kurikula** - jejich rozvíjení totiž vyžaduje zásadní změnu pojetí výuky
- Aktuální dění – diskuse ve vzdělávací politice nad **revizí obsahu učiva v RVP** – význam kompetenčního přístupu ke vzdělávání a aktuálně změny v RVP ZV (Informatika)

Strategické dokumenty pro rozvoj informačního vzdělávání

Hlavní směry vzdělávací politiky 2030+

- **2 strategické cíle:**
 - Eliminace nerovnosti v přístupu žáků ke vzdělávání
 - Podpora rozvoje gramotností a kompetencí žáků

Koncepce rozvoje knihoven 2021-2027

- **3 hlavní pilíře rozvoje knihovnictví v ČR (jeden z nich reflektuje vzdělávací a komunitní roli knihovny)**

Strategie **digitální gramotnosti** ČR do roku 2020 (platná od r. 2015), MPSV, MŠMT

- http://www.mpsv.cz/files/clanky/21499/Strategie_DG.pdf

Strategie **digitálního vzdělávání** do roku 2020 (platná od r. 2014), MŠMT

- <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020>

STRATEGICKÉ CÍLE

SC1: Zaměřit vzdělávání více na získání kompetencí potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život

SC2: Snížit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit maximální rozvoj potenciálu žáků a studentů

STRATEGICKÉ LINIE

SL1: Proměna obsahu a způsobu vzdělávání

SL2: Podpora učitelů a ředitelů a dalších pracovníků ve vzdělávání

SL3: Zvýšení odborných kapacit, důvěry a vzájemné spolupráce

SL4: Zvýšení financování a zajištění jeho stability

SL1A: Proměna obsahu vzdělávání

SL1B: Úprava hodnocení vzdělávacích procesů a vzdělávacích výsledků

SL1C: Opatření pro zajištění rovného přístupu ke vzdělání pro všechny

SL1D: Podpora vzdělávacích inovací a jejich ověřování

SL1E: Celoživotní učení, využití potenciálu mimoškolního a neformálního vzdělávání

SL1F: Proměna kariérového poradenství

SL2A: Podpora ředitelů jako garantů kvalitní pedagogické práce školy

SL2B: Zlepšení podmínek pro pedagogickou práci školy

SL2C: Popis standardů kvality vzdělávání

SL2D: Úprava přípravného profesního vzdělávání

SL2E: Přehledný a transparentní systém kvalifikačních cest k učitelství

SL2F: Dotvoření uceleného a stabilního systému profesní podpory

SL3A: Koncentrace odborných kapacit v územích („střední články“)

SL3B: Snížení administrativní zátěže

SL3C: Zvýšení odbornosti a informovanosti všech aktérů

SL3D: Zlepšení komunikace, spolupráce a důvěry

SL3E: Lepší využití dat a zvýšení relevance a kvality vzdělávacího výzkumu

SL4A: Financování v oblasti proměny obsahu a způsobu vzdělávání

SL4B: Financování v oblasti snižování nerovností

SL4C: Financování v oblasti podpory učitelů

SL4D: Financování v oblasti řízení

Hlavní směry
vzdělávání
2030+

Koncepce rozvoje knihoven 2021-2027

Knihovny – pilíře občanské společnosti, vzdělanosti a kultury

I. Knihovny jako pilíře rozvoje občanské společnosti a přirozená centra komunit

Strategické cíle

1. zajistit rovný přístup k informačním zdrojům a dostupnost služeb knihoven všem obyvatelům
2. rozvinout potenciál knihoven jako komunitních center s aktivním podílem občanů na jejich činnosti
3. rozvíjet schopnost knihoven aktivně reagovat na různorodé potřeby uživatelů
4. aktivitami knihoven podporovat rozvoj regionální identity
5. zahrnout knihovny jako komunitní centra do strategických materiálů orgánů státní správy, krajů, obcí
6. zajišťovat komunitní funkce knihovny vícezdrojovým financováním
7. budovat adekvátní prostorové, technologické a materiálové zázemí pro rozvoj komunitní činnosti knihoven včetně podpory rozvoje kompetentního personálu
8. připojit knihovny k vysokorychlostnímu internetu
9. do vzdělávání knihovníků integrovat kurzy a metody, které rozvíjejí kompetence v oblasti zajišťování komunitní funkce knihoven

II. Knihovny jako **vzdělávací a vzdělanost podporující instituce**

Strategické cíle

1. v knihovnách poskytovat kvalitní vzdělávací akce pro své cílové skupiny včetně uživatelů se specifickými potřebami
2. na úrovni meziresortní spolupráce MŠMT a MK vytvořit potřebné podmínky pro efektivní spolupráci knihoven se školami všech stupňů i dalšími vzdělávacími institucemi a orgány státní správy
3. systematicky spolupracovat s relevantními školami v obsluhovaných lokalitách
4. v knihovnách zřídit pracovní pozice specialistů na vzdělávání
5. státem a kraji podporovat roli knihoven jako vzdělávacích institucí a systémově zajišťovat její realizaci
6. zajišťovat vícezdrojové financování vzdělávací funkce knihoven
7. využívání vzdělávací nabídky a informačních zdrojů knihoven všech typů paměťových institucí explicitně zakotvit jako funkční obsahovou součást výuky napříč vzdělávacími oblastmi a obory v kurikulárních dokumentech mateřských, základních, středních a vyšších odborných škol a školských zařízení
8. Rozvíjet kritickou práci s vědeckými informacemi ve studijních programech, a to zejména prostřednictvím dostupných informací o výsledcích celosvětové vědy. Pořizovat výsledky v podobě klíčových elektronických informačních zdrojů, citačních databází a bibliometrických nástrojů centralizovaně. Současně tvoří knihovny zásadní součást při zajišťování kvality souvisejících činností vysokých škol, ale i samotné vzdělávací činnosti při zvyšující se poptávce a nárocích na distanční formy výuky
9. spolupracovat s komerčním sektorem, podporovat otevřená řešení, transfer technologií a inovace v návaznosti např. na Národní strategii umělé inteligence v ČR
10. vybudovat efektivní systém vzdělávání knihovníků včetně managementu knihoven

III. Knihovny jako **správci kulturního a znalostního bohatství**

Strategické cíle

1. zajišťovat rovný přístup k informacím a zdrojům a dostupnost služeb knihoven všem obyvatelům
2. knihovnami shromažďovat, dlouhodobě uchovávat a přívětivě zpřístupňovat významnou složku kulturního a vědeckého dědictví v analogové i digitální formě
3. sdílet data knihoven bezplatně v systémech otevřených dat a systematicky je propojovat v digitálním prostředí
4. důslednou kooperací a sdílením činností dosahovat maximální ekonomické efektivity poskytovaných služeb knihoven
5. vybudovat kooperativní systém spolupracujících institucí pro depozitní ukládání
6. stabilizovat a/nebo digitalizovat dokumenty ohrožené fyzickou degradací
7. pro knihovny působící v obcích budovat multifunkční prostory s potřebným vybavením, které slouží veřejnosti ke kreativnímu trávení volného času
8. vybavovat knihovny nejnovějšími technologiemi, které uživatelům umožní rychlý, bezpečný a příjemný přístup k informacím a současným kulturním formám v širokém rozsahu
9. postavit novou budovu Národní knihovny ČR, nový depozitář Moravské zemské knihovny a nové budovy Moravskoslezské vědecké knihovny a Vědecké knihovny v Olomouci
10. připravit knihovny na krizové situace ohrožující životy, zdraví, majetek, životní prostředí nebo vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek

Strategické dokumenty pro rozvoj informačního vzdělávání - starší

České dokumenty a publikace

- [Státní informační a komunikační politika e-Česko 2006. Praha: Ministerstvo informatiky České republiky 2006.](#)
 - iniciativa v rámci Akčního plánu *eEurope 2005*; objasňuje význam informační společnosti a její prioritní oblasti, mezi něž zahrnuje také informační vzdělanost, problematiku informační gramotnosti, e-learningu a řešení problému digital divide; součástí dokumentu je akční plán.
- [Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2007.](#)
 - dokument definuje základní pojmy, analyzuje současný stav v oblasti celoživotního učení v ČR, definuje priority dalšího vývoje a předkládá návrhy řešení. Pojem informační gramotnost se v dokumentu nevyskytuje.

Strategické dokumenty pro rozvoj informačního vzdělávání - starší

- [Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006 - 2010.](#)
 - definuje hlavní úkoly rozvoje vysokého školství v určeném období v souladu se státní vzdělávací politikou; dlouhodobý záměr je každoročně aktualizován a doplňován; soustřeďuje se i na **celoživotní vzdělávání** a **distanční a kombinované** formy vzdělávání, které zvláště vyžadují jistou úroveň informační gramotnosti.
- [Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2011-2015. Praha: Ministerstvo kultury České republiky 2011.](#)
 - Koncepce zdůrazňuje úlohu knihoven v procesu **celoživotního vzdělávání** a podporu vzdělávání na internetu a navrhuje vytvářet podmínky pro zajištění informační výchovy uživatelů ke zvýšení jejich funkční gramotnosti. V současnosti se připravuje koncepce na období 2016-20.
- [Koncepce informačního vzdělávání na vysokých školách v České republice. Doporučující materiál Asociace knihoven vysokých škol ČR. Praha: AKVŠ IVIG 2008.](#)
 - Koncepce je určena akademickým funkcionářům, vysokoškolským pedagogům a vysokoškolským knihovníkům; vysvětluje význam informační gramotnosti, zdůvodňuje implementaci informačního vzdělávání do učebních plánů, popisuje priority a opatření k jejich dosažení. Její součástí je návod, jak postupovat při přípravě projektů na podporu informační gramotnosti.

Zahraníční strategické dokumenty pro rozvoj informačního vzdělávání

- Standardy, pokyny a metodiky [Association of College and Research Libraries](#) (ACRL) - [A DIVISION OF THE AMERICAN LIBRARY ASSOCIATION](#) (ALA)
- Časopisy
- online komunity, konference...

Úkol na hodinu 8. 3.

Najděte **zahraniční zdroj / platformu** zabývající se informačním vzděláváním / informační gramotností – časopis, projekt, konferenci , publikaci apod.

Proveďte **písemné shrnutí/reflexi** k této platformě – 1 normostrana

Odpovězte na otázky:

- typ zdroje / platformy
- afiliace zdroje / platformy
- konkretizace tématu informační vzdělávání/ informační gramotnost (řešený problém, cílová skupina, prostředí, otázky, nástroje, dopad apod.)
- přínos pro mé poznání

Součástí reflexe je **úplný bibliografický záznam daného zdroje**

Aktivita v hodině

Zadání:

- Charakterizujte (definujte) informačně gramotného jedince v různých obdobích jeho života.
- Které indikátory IG jsou pro daný věk zásadní?

1. **Předškolní dítě**
2. **Mladší žák 6-10 let**
3. **Starší žák 11-15 let**
4. **Žák střední školy, SOŠ**
5. **Dospělý v produktivním věku**
6. **Senior**
7. **Jiná skupina – specifická**